

คุยกันเรื่อง ไข่คุณค่าข้าวเกิดบุญ

เมื่อกล่าวถึงข้าวหอมมะลิแบรนด์ “ข้าวเกิดบุญ” ที่ใช้สโลแกนว่า “อ้มกึ่งท้องอ้มกึ่งบุญ” หลายคนอาจจะสงสัยว่าข้าวเกิดบุญนี้มีที่มาอย่างไร มีแหล่งผลิตที่ไหน จึงนำติดตามถึงความเป็นมาของข้าวหอมมะลิแบรนด์ “ข้าวเกิดบุญนี้”

เป็นที่ทราบกันดีว่าพื้นที่ปลูกข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่สำคัญของประเทศไทย ข้าวหอมมะลิเป็นข้าวที่ประทับใจของผู้บริโภคทั้งในตลาดในประเทศและในตลาดต่างประเทศ ถ้าหากย้อนหลังไปในอดีตกล่าวได้ว่าข้าวหอมมะลิเป็นข้าวต่างถิ่นที่นำมาปลูกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะมีปลูกเฉพาะถิ่นในบางหมู่บ้านในอำเภอพนสนิคม จังหวัดชลบุรี และอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

การปฏิบัติเขียวนับจากช่วงต้นทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา ได้มีการแพร่กระจายของข้าวพันธุ์ไม่ไวแสงสามารถปลูกได้ทุกฤดูกาลและปลูกได้มากกว่าหนึ่งครั้ง

ในรอบปี ข้าวพันธุ์ไม่ไวแสงนี้ให้ผลผลิตสูงและปลูกได้ดีในพื้นที่ชลประทาน แต่ข้าวพันธุ์ไม่ไวแสงมีรสชาติไม่อร่อยเมื่อหุงสุกแล้วปล่อยให้เย็นจะมีความกระด้าง

¹ นักวิชาการอาวุโสสถาบันคลังสมองของชาติและผู้อำนวยการโครงการ “งานวิจัยเชิงนโยบายเกษตรและเสริมสร้างเครือข่ายงานวิจัยเชิงนโยบาย” ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

และแข็ง ส่วนข้าวหอมมะลิเป็นข้าวพื้นเมืองและมีลักษณะไวต่อช่วงแสงกล่าวคือปลูกได้ปีละครั้ง ข้าวหอมมะลิมีความหอม มีความอ่อนนุ่มและเมื่อหุงสุกแล้วปล่อยให้เย็นก็ยังคงมีความอ่อนนุ่ม

เมื่อตลาดข้าวในต่างประเทศให้คุณค่ากับความนุ่มและความหอมที่มีความต่างจากข้าวพันธุ์ไม่วางแสงที่มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วในขณะนั้นทำให้ข้าวหอมมะลิมีตลาดจำเพาะและเนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่น้ำฝน ไม่สามารถปลูกข้าวพันธุ์ไม่วางแสงได้เพราะการขาดแคลนน้ำเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงหันมาปลูกข้าวหอมมะลิซึ่งเป็นพันธุ์พื้นเมืองแต่เป็นข้าวที่ตลาดต้องการ ขายได้ง่ายและได้ราคาสูงกว่าข้าวพันธุ์ไม่วางแสง ทำให้การเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ

แพร่กระจายไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงเวลาต่อมา

ทุ่งกุลาร้องไห้มีขอบเขตที่ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2 ล้านไร่ 2 นับว่าเป็นแหล่งหนึ่งที่เกษตรกรหันมาปลูกข้าวหอมมะลิที่จากเดิมมีการปลูกข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้าพันธุ์อื่นกันเป็นส่วนใหญ่ และเนื่องจากดินในทุ่งกุลาร้องไห้มีการแพร่กระจายของดินเค็มทำให้ในช่วงของข้าวใกล้เก็บเกี่ยวเกิดภาวะเครียดหรือ stress เพราะมีระดับน้ำที่ลดลง ทำให้ข้าวปล่อยสารความหอมและสารความหอมของข้าวหอมมะลิในทุ่งกุลาร้องไห้มีมากกว่าสารความหอมของข้าวหอมมะลิที่ปลูกในแหล่งอื่นๆ

ก่อนจะมาเป็นข้าวหอมมะลิแบรนด์ ‘ข้าวเกิดบุญ’ เกษตรกรที่ปลูกข้าวหอมมะลิในทุ่งกุลาร้องไห้ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรและได้ขายผลผลิตหลังฤดูการ

เก็บเกี่ยวให้กับพ่อค้าในท้องถิ่น หรือสมาชิกสหกรณ์ที่ยังภักดีกับสหกรณ์ก็จะขายให้กับสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่และสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ที่ทำหน้าที่เป็นเพียงแหล่งรวบรวมข้าวแล้วไปส่งให้พ่อค้าอีกทอดหนึ่ง ซึ่งทั้งเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ต่างก็ได้ผลตอบแทนเพียงเล็กน้อยทั้งจากการผลิตและการค้าข้าวอีกทั้งยังถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบในขั้นตอนของการตลาด อีกทั้งการรวมตัวของสมาชิกและสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ก็ขาดพลังของความร่วมมือ ขาดความเข้มแข็ง ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบในช่องทางการตลาด

การสร้างความร่วมมือและการรวมตัวเกิดเป็นเครือข่ายคุณค่านี้เกิดจากประสานความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ภายใต้สถาบันวิชาการ

2 ทุ่งกุลาร้องไห้อยู่ในเขต จังหวัดสุรินทร์ (อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม) , จังหวัดมหาสารคาม (อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย) , จังหวัดบุรีรัมย์ (อำเภอพุทไธสง) , จังหวัดศรีสะเกษ , จังหวัดยโสธร (อำเภอมหาชนะชัย) และ จังหวัดร้อยเอ็ด (อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอเกษตรวิสัย อำเภอสว่างแดนดิน และ อำเภอโพนทราย)

สหกรณ์ ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ทั้งด้านการสหกรณ์และการจัดการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยซึ่งเป็นกำลังในด้านการสนับสนุนทุนวิจัย และสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งปฏิบัติ โดยการผูกโยงความร่วมมือกันและพัฒนากิจกรรมขึ้นเป็นโครงการภายใต้โครงการวิจัยเครือข่ายข้าวคุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย โดยมีเป้าหมายของการสร้างให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่และรวมถึงการใช้กระบวนการวิจัยที่ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกิจกรรมไปพร้อมๆกับการพัฒนาข้อความรู้ในกระบวนการจัดการเชื่อมต่อการผลิตและการตลาดเข้าด้วยกัน พร้อมกับการพัฒนาข้าวหอมมะลิที่ผลิตโดยสมาชิกสหกรณ์ขึ้นเป็นธุรกิจชุมชน

กระบวนการสร้างห่วงโซ่คุณค่าได้เริ่มจากการใช้กิจกรรมของโครงการวิจัยที่ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกิจกรรมวิจัยกระตุ้นให้เกิดความตระหนักและความไว้วางใจจากการรวมตัวกันของสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ที่ทุ่งกุลารั้วจำนวน 16 แห่ง³ และรวมถึงสมาชิกสหกรณ์การเกษตร โดยมีเป้าหมายเพื่อการขับเคลื่อนสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม พร้อมๆกับการมีข้อตกลงร่วมกันในการเป็นภาคีเพื่อพัฒนาเครือข่าย “คุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย” และจากการที่เครือข่าย “คุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย” มีความพร้อมในด้านแหล่งการผลิตและการแปรรูปเพราะสหกรณ์ที่เป็นภาคีเครือข่ายมีที่ตั้งอยู่ในแหล่งการผลิตข้าว

หอมมะลิที่สำคัญและเป็นจุดเด่นในเรื่องคุณภาพ ประกอบกับสหกรณ์หลายแห่งมีโรงสีของสหกรณ์เองเป็นทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว จึงได้ตกลงที่จะพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทยร่วมกันโดย เพื่อสานโยงเป็นโซ่อุปทานข้าวเปลือกจากแหล่งผลิตสู่การจัดการธุรกิจ การแปรรูปและการค้าข้าวร่วมกัน เพื่อนำผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีคุณภาพสู่ตลาดผู้บริโภคปลายทาง

เดิมระบบการผลิตของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ไม่เข้าใจถึงกระบวนการสร้างคุณค่าผลผลิตต้นน้ำว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้ผลผลิตของภาคีเครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทยมีจุดเด่น เป็นที่ต้องการของตลาด การนำ

โรงสีสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด

³ อ่านเพิ่มเติมจากรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “ชุดโครงการวิจัยการขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม ระยะที่ 4,5,6” หรือ www.cai.ku.ac.th
⁴ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยจำกัด สหกรณ์การเกษตรปราสาทจำกัด สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิจำกัด สหกรณ์การเกษตรพิมายจำกัด สหกรณ์การเกษตรบุรีรัมย์จำกัด สหกรณ์การเกษตรบรบือจำกัด สหกรณ์การเกษตรนางรองจำกัด สหกรณ์การเกษตรกระสังจำกัด สหกรณ์การเกษตรจตุรพักตรพิมานจำกัด สหกรณ์การเกษตรอาจสามารถจำกัด สหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทองจำกัด สหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทองจำกัด สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินสุวรรณภูมิสามจำกัด สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินสุวรรณภูมิสี่จำกัด สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินสุวรรณภูมิห้าจำกัด

การประชุมคณะกรรมการเครือข่ายฯ ประจำเดือนเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัย

ข้อความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรที่ดี(good agricultural practice; GAP) การเข้าใจเกี่ยวกับคุณภาพของเมล็ดพันธุ์และความเอาใจใส่ในทุกขั้นตอนการผลิต ทั้งนี้สถาบันวิชาการสหกรณ์ได้เป็นผู้เชื่อมโยงกับกรมการข้าวและกรมส่งเสริมการเกษตร ในการนำข้อความรู้การจัดการไร่นาที่ดีเข้าไปส่งเสริมและสร้างการเรียนรู้ให้เกษตรกรได้เข้าใจและสร้างความตระหนัก ความใส่ใจในกระบวนการผลิต พร้อมๆกับการกระตุ้นให้เกิดการนำข้อความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่เป็นภาคีเครือข่าย อีกทั้งในด้านการแปรรูปก็ได้ให้สมาชิกสหกรณ์ที่ดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมแปรรูปว่าในกระบวนการแปรรูปจะต้อง

ใส่ใจในขั้นตอนการจัดการอย่างไรเพื่อให้เกิดเป็นกระบวนการแปรรูปที่ดี (Good Manufacturing Practice; GMP) และให้เกิดขึ้นกับโรงสีของสหกรณ์ไปพร้อมๆกับการสร้างคุณค่าในกระบวนการผลิตต้นน้ำของเกษตรกร

ในขณะเดียวกันได้ขับเคลื่อนให้ภาคีสหกรณ์เครือข่ายและสมาชิกสหกรณ์เรียนรู้ถึงการจัดการขึ้นเป็นระบบธุรกิจชุมชน ในการผลิตข้าวหอมมะลิบรรจุถุงและการพัฒนาห่วงโซ่ของการค้าที่เป็นธรรมควบคู่ไปกับการสร้างห่วงโซ่คุณค่าของข้าวหอมมะลิบรรจุถุงภายใต้แบรนด์สินค้า “ข้าวเกิดบุญ” ซึ่งได้มีการจดทะเบียนตราสินค้ากับกระทรวงพาณิชย์

อาจมีคำถามว่า ข้าวหอมมะลิภายใต้แบรนด์ “ข้าวเกิดบุญ” มีจุดเด่นอย่างไร ในที่นี้ หากเปรียบเทียบข้าวหอมมะลิบรรจุถุงระหว่าง “ข้าวเกิดบุญ” กับข้าวหอมมะลิบรรจุถุงของที่ขายโดยธุรกิจเอกชนในท้องตลาดในตราสินค้าต่างๆ แม้จะพบว่าข้าวหอมมะลิบรรจุถุงของเอกชนทั่วไปจะมีสัญลักษณ์ “พนมมือ” ของกระทรวงพาณิชย์เพื่อการรับรองคุณภาพว่าเป็นสินค้าข้าวหอมมะลิบรรจุถุงแท้ แต่ในระเบียบที่เป็นมาตรฐานทางการค้าข้าวหอมมะลิบรรจุถุงนั้น กระทรวงพาณิชย์ยอมให้มีข้าวที่ไม่ใช่หอมมะลิผสมอยู่ในถุงได้ไม่เกินร้อยละ 5 นั้นหมายความว่าข้าวหอมมะลิที่ปะยี่ห้อรับรองว่าเป็นข้าวหอมมะลิ 100% นั้นที่แท้จริงแล้ว

มีข้าวหอมมะลิเป็นส่วนประกอบเพียง 95% เท่านั้น

แต่ข้าวหอมมะลิภายใต้เครือข่ายข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทยภายใต้แบรนด์ “ข้าวเกิดบุญ” นั้น เนื่องจากการผลิตโดย

ใช้ข้าวเปลือกวัตถุดิบจากชุมชนเอง ข้าวที่บรรจุถุงจึงเป็นเนื้อข้าวหอมมะลิล้วนๆ 100% หากท่านที่ยังไม่เคยซื้อไปทดลองหุงเพื่อการบริโภคเปรียบเทียบ การมีเนื้อข้าวหอมมะลิในถุง 100% ของข้าวแบรนด์

“ข้าวเกิดบุญ” ย่อมมีคุณสมบัติเด่นกว่า การซื้อข้าวหอมมะลิ บรรจุถุงของเอกชน ที่มีเนื้อข้าวหอมมะลิเพียง 95% อย่างแน่นอน อีกทั้งสิ่งนี้เป็นการตอบคำถามในบริบทของการค้าที่เป็นธรรมได้เป็นอย่างดีของภาคีเครือข่ายข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทยว่าไม่ได้เอาเปรียบผู้บริโภค

ในปัจจุบัน ข้าวเกิดบุญได้มีช่องทางจำหน่ายผ่านโครงการร้าน Farmer Shop ร้านค้าศูนย์วิจัยข้าวโพดและข้าวฟ่างแห่งชาติ ร้านสหกรณ์ผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จำกัด และรวมถึงร้านค้าในเครือข่ายสหกรณ์ในภูมิภาคต่างๆ พร้อมทั้งได้มีการเจรจากราคากับตัวแทนการค้าของภาคเอกชนจากประเทศจีน และการเจรจากราคากับห้างสรรพสินค้า และร้านค้าสมัยใหม่ ซึ่งด้วยการมุ่งเน้นที่ห่วงโซ่คุณค่าและการค้าที่เป็นธรรมกับผู้บริโภค ข้าวหอมมะลิแบรนด์ “ข้าวเกิดบุญ” จึงเป็นสาวสวยแห่งทุ่งกุลาร้องไห้ และเชื่อได้ว่าสินค้าข้าวหอมมะลิแบรนด์ “ข้าวเกิดบุญ” กำลังจะเกิดในเวทีการค้าข้าวถุงอย่างแน่นอน

เวทีถอดบทเรียนการทำงานตามมาตรฐาน GAP แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร ภายใต้เครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย

“การเจรจารัฐกิจกับบริษัท ซีพีออลล์ จำกัด (มหาชน)”

โลโก้พนมมือของกระทรวงพาณิชย์